

การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
กับศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก

A Comparative Study of the Beliefs in Sacredness in Theravada Buddhism
and Roman Catholic Christianity

¹พระมหาณัฐพงศ์ วรปญโญ (ศักดิ์ทวีชัย), ²กฤต ศรียะอาจ
และ ³คงสฤษฎ์ แพงทรัพย์

¹Phramaha Natthaphong Varapañño (Saktaweechai),

²Kit Sriya-ad and ³Khongsaris Pangthrap

^{1,2,3}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: 6701201007@mcu.ac.th

Received: May 5, 2026; Revised: June 27, 2026; Accepted: August 14, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก และ 3) เพื่อเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ระหว่างทั้งสองศาสนา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ไบเบิลทั้งคัมภีร์ใหม่และคัมภีร์เก่า และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและเชิงเปรียบเทียบ ผลการศึกษาพบว่า 1) ความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้หมายถึงอำนาจเหนือธรรมชาติที่ดำรงอยู่โดยตัวเอง หากแต่เกี่ยวข้องกับกฎแห่งกรรม ความบริสุทธิ์ของจิต และการเข้าถึงปัญญอันเห็นความจริงตามธรรมชาติ โดยแสดงออกผ่านพระรัตนตรัย พระธรรมวินัย และการปฏิบัติสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน 2) ขณะที่ความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกมีรากฐานอยู่ที่ พระเจ้าในฐานะองค์สัมบูรณ์ ผู้ทรงสร้างสรรพสิ่ง และทรงประทานพระพรพรทาน โดยปรากฏผ่านพระเยซูคริสต์ ศีลศักดิ์สิทธิ์ และชีวิตของนักบุญ 3) เมื่อเปรียบเทียบกัน พบว่าทั้งสองศาสนาให้ความสำคัญต่อความศักดิ์สิทธิ์ในฐานะกลไกในการยกระดับชีวิตมนุษย์ทางจิตวิญญาณและจริยธรรม แต่มีความแตกต่างกันในเชิงอภิปราย โดยพุทธศาสนาเน้นกระบวนการภายในและกฎธรรมชาติ ส่วนคริสต์ศาสนาเน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าและพระพรพรทาน การศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจร่วมกันในคุณค่าทางศีลธรรมและจิตวิญญาณในระดับสากล

คำสำคัญ: ความศักดิ์สิทธิ์; พระพุทธศาสนาเถรวาท; ศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก

Abstract

This research article has three objectives: 1) to study the concept of sacredness in Theravada Buddhism, 2) to study the concept of sacredness in Roman Catholic Christianity, and 3) to compare the belief in sacredness between the two traditions. This study is documentary research based on data collected from the Tipitaka, the Holy Bible including both the Old Testament and the New Testament, and relevant academic studies, analyzed through descriptive and comparative approaches. 1) The findings reveal that in Theravada Buddhism, sacredness is not regarded as an inherent supernatural quality, but is closely related to the law of karma, purity of mind, and the realization of truth through wisdom. It is manifested through

the Triple Gem, the monastic discipline, and the practice of meditation, including samatha and vipassanā. 2) In contrast, sacredness in Roman Catholic Christianity is grounded in God as the Absolute Being, the Creator, and the source of grace, expressed through Jesus Christ, the sacraments, and the lives of the saints. Comparatively, both traditions recognize sacredness as a means of elevating human spiritual and moral life. 3) However, they differ in metaphysical foundations: Buddhism emphasizes internal processes and natural law, while Christianity emphasizes a relationship with God and divine grace. This study highlights a shared understanding of spiritual and ethical values at a universal level despite differing doctrinal foundations.

Keywords: Sacredness; Theravada Buddhism; Roman Catholic Christianity

บทนำ

ความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์เป็นแก่นแท้สำคัญของศาสนาทุกศาสนา ซึ่งสะท้อนถึงความเข้าใจและประสบการณ์ทางจิตวิญญาณของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การศึกษาเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาเปรียบเทียบได้รับการพัฒนาขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 โดยนักวิชาการอย่าง รูดอล์ฟ ออตโต (1950) ได้ให้คำนิยามของความศักดิ์สิทธิ์ว่าเป็น “mysterium tremendum et fascinans” หมายถึง ความลึกลับที่น่าเกรงขามแต่ในขณะเดียวกันก็น่าหลงใหล แนวความคิดนี้ได้รับการพัฒนาต่อโดยนักวิชาการคนอื่น ๆ เช่น เมียร์เซีย เอลียเด ที่ได้อธิบายถึงการแสดงตนของความศักดิ์สิทธิ์ในโลกธรรมดา (Mircea Eliade, 1959)

ในบริบทของสังคมไทยซึ่งมีความหลากหลายทางศาสนา การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ระหว่างศาสนาต่าง ๆ จึงมีความสำคัญในการส่งเสริมความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (สมพงษ์ ปราบริปู, 2556) สังคมไทยประกอบด้วยประชากรที่นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 94.6 ขณะที่ประชากรที่นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 4.2 ศาสนาคริสต์ ร้อยละ 1.1 และศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 0.1 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2568) แม้ว่าผู้นับถือศาสนาคริสต์จะมีจำนวนไม่มากนัก แต่ได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในด้านการศึกษา การแพทย์ และการพัฒนาชุมชน (ประจวบ พันธุ์ไพร, 2550)

ความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีรากฐานมาจากพระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ พระพุทธเป็นผู้ตรัสรู้และเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ซึ่งถือเป็นบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดในจักรวาล (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2539) พระธรรมเป็นหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและทรงแสดงไว้ เป็นกฎธรรมชาติที่แท้จริงของโลกและชีวิต (พระพุทธโฆส, 2517) พระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดและเผยแผ่พระธรรม เป็นชุมชนแห่งผู้ปฏิบัติธรรมที่มุ่งสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ ความศักดิ์สิทธิ์ของพระรัตนตรัยนี้ไม่ได้เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่เกิดจากความบริสุทธิ์ ความรู้แจ้ง และความเมตตาที่สมบูรณ์ (Stanley Tambiah, 1976) พระพุทธศาสนาเถรวาทยังให้ความสำคัญต่อพระอรหันต์ ซึ่งเป็นผู้ที่บรรลุความรู้แจ้งและหลุดพ้นจากทุกข์แล้ว (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2548) นอกจากนี้ ยังมีการเคารพต่อพระโพธิสัตว์ในบางประเพณี แม้ว่าจะไม่ใช่หลักคำสอนหลักของเถรวาท (พระมหาบุญชู ญาณสัมปนโน, 2545) หลักธรรมสำคัญต่าง ๆ เช่น อริยสัจ 4 อริยมรรค 8 และกฎแห่งกรรม ก็ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องเคารพและปฏิบัติตาม ความศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ได้แสดงออกผ่านทางพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การสวดมนต์ การทำบุญ การถวายข้าวพระ การเวียนเทียน และการปฏิบัติธรรม (ประจวบ พันธุ์ไพร, 2552)

ส่วนความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกมีรากฐานมาจากความเชื่อในพระเจ้าตรีเอกภาพ ซึ่งประกอบด้วยพระบิดา พระบุตร และพระวิญญาณบริสุทธิ์ (สุชาติ วงศ์ทอง, 2557) ความเชื่อนี้เป็นหลักศรัทธาพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของศาสนาคริสต์ และเป็นแหล่งที่มาของความศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ทั้งหมด นอกจากนี้ ศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกยังเชื่อในการแสดงตนของพระเจ้าผ่านทางพระเยซูคริสต์ ซึ่งเป็นพระบุตรของพระเจ้าที่มาเป็นมนุษย์เพื่อช่วยใ้มนุษย์ชาติรอด (Catechism of the Catholic Church, 1997) การดำเนินงานของพระวิญญาณบริสุทธิ์ในชีวิตของผู้เชื่อและในศาสนจักรก็ถือเป็นอีกมิติหนึ่งของความศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญ (Karl Rahner, 1982 นอกเหนือไปจากพระเจ้าตรีเอกภาพแล้ว ศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกยังให้ความสำคัญต่อพระแม่มารี ในฐานะพระมารดาของพระเจ้า และเชื่อว่าท่านมีบทบาทสำคัญในการอัญเชิญพระผู้ช่วยให้รอดมาสู่โลก (Edward Schillebeeckx, 1963) การเคารพต่อนักบุญ (Saints) ต่าง ๆ ก็เป็นอีกลักษณะเด่นของความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก โดยเชื่อนักบุญเหล่านี้สามารถเป็นผู้ช่วยอัญเชิญคำอธิษฐานของผู้เชื่อไปยังพระเจ้าได้ (Second Vatican Council, 2024) ความเชื่อเหล่านี้ได้แสดงออกผ่านทางพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีมิสซา (Mass) พิธีศีลศักดิ์สิทธิ์ 7 ประการ การอธิษฐานแบบโรซารี (Rosary) และการแสดงความเคารพต่อพระศพพระเยซู (Hans Urs von Balthasar, 1986)

ในบริบทของศาสนาต่าง ๆ ความศักดิ์สิทธิ์ถูกนิยามและแสดงออกแตกต่างกันไปตามกรอบคำสอนและโลกทัศน์ของแต่ละศาสนา พระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งมีรากฐานจากคำสอนของพระพุทธเจ้า เน้นการหลุดพ้นจากทุกข์ด้วยปัญญาและการปฏิบัติธรรม ความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงมิได้ตั้งอยู่บนแนวคิดเรื่องพระผู้สร้าง หากแต่สัมพันธ์กับคุณค่าทางธรรม เช่น ความบริสุทธิ์ ความหลุดพ้น และคุณธรรมอันสูงส่งที่เกิดจากการตรัสรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญกับพระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ตลอดจนสถานที่ วัตถุ และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดและการปฏิบัติพระธรรมวินัย ซึ่งล้วนถูกมองว่ามีสถานะพิเศษเหนือสิ่งสามัญทั่วไป ในขณะเดียวกัน ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกซึ่งเป็นหนึ่งในศาสนาคริสต์นิกายหลักของโลก มีรากฐานความเชื่ออยู่บนแนวคิดเทววิทยาเรื่องพระเจ้าองค์เดียว (Monotheism) และความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ผ่านพระเยซูคริสต์ ความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกจึงเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับพระเจ้า พระตรีเอกภาพ ศีลศักดิ์สิทธิ์ พระคัมภีร์ นักบุญ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ซึ่งถูกมองว่าเป็นช่องทางแห่งพระพรพรทาน และการติดต่อระหว่างโลกมนุษย์กับโลกศักดิ์สิทธิ์ ความศักดิ์สิทธิ์ในบริบทนี้มีลักษณะเชิงบุคคลนิยมและเทวศูนย์กลางอย่างชัดเจน แตกต่างจากพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เน้นกระบวนการภายในของการพัฒนาจิตและปัญญา

แม้ศาสนาทั้งสองจะมีพื้นฐานความเชื่อ คำสอน และโครงสร้างทางศาสนาที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน แต่ทั้งพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกต่างก็มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมศรัทธาค่านิยม และวิถีชีวิตของศาสนิกชนมาอย่างยาวนาน ความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นแก่นร่วมที่ช่วยให้เข้าใจว่าศาสนาเหล่านี้สร้างความหมายให้กับชีวิตมนุษย์อย่างไร ทั้งในมิติของจิตวิญญาณ จริยธรรม และสังคม ทั้งในยุคปัจจุบัน ความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในทั้งสองศาสนาต้องเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี (ปิยนันท์ มาตรังสี, 2551) การเมืองกรุงและวัตถุนิยมได้ส่งผลกระทบต่อความยึดมั่นในความเชื่อทางศาสนา โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ (วิมล แสงทอง, 2561)

ในบริบทสังคมร่วมสมัยที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม การทำความเข้าใจความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งและรอบด้านมีความสำคัญอย่างยิ่ง การศึกษาเปรียบเทียบดังกล่าวไม่เพียงช่วยลดอคติและความเข้าใจคลาดเคลื่อนระหว่างศาสนาเท่านั้น แต่ยังเอื้อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเคารพซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสามารถนำไปใช้เป็นฐานความรู้สำหรับการเสวนาระหว่างศาสนา การศึกษาศาสนาเชิงเปรียบเทียบ และการพัฒนาหลักสูตรด้านศาสนศึกษาในระดับอุดมศึกษา

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก” จึงมีความสำคัญทั้งในเชิงวิชาการและเชิงสังคม ในเชิงวิชาการ งานวิจัยนี้จะช่วยขยายองค์ความรู้ด้านศาสนาเปรียบเทียบ โดยเฉพาะการวิเคราะห์ความศักดิ์สิทธิ์ในกรอบโลกทัศน์ที่แตกต่างกันอย่างเป็นระบบ ส่วนในเชิงสังคม จะช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา สนับสนุนการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุศาสนา และเป็นฐานความรู้สำหรับการเสวนาระหว่างศาสนาในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก
3. เพื่อเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ระหว่างพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก” เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มุ่งศึกษาความเชื่อ แนวคิด คำสอน และการอธิบายเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏในคัมภีร์หลัก เอกสารทางศาสนา และงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยใช้แนวทางการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ และการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นกรอบในการศึกษาวิจัย มีวิธีดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Sources) ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์และเอกสารหลักของทั้งสองศาสนา ได้แก่ 1.1 พระพุทธศาสนาเถรวาท ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ บุญบารมี อิทธิปาฏิหาริย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 1.2 ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ศึกษาจากคัมภีร์ไบเบิล ทั้งพันธสัญญาเดิมและพันธสัญญาใหม่ เอกสารคำสอนพระศาสนจักรคาทอลิก (Catechism of the Catholic Church) เอกสารสภาสังคายนาวาติกันที่ 2 และเอกสารสำคัญอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องพระเจ้า พระเยซูคริสต์ นักบุญ ปาฏิหาริย์ และความศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ วารสารทางศาสนา และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก รวมทั้งผลงานของนักวิชาการด้านศาสนา ปรัชญาศาสนา เทววิทยา และศาสนาเปรียบเทียบ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์และตีความข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์โดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการตีความเชิงศาสนศาสตร์และปรัชญาศาสนา (Hermeneutic Approach) เพื่อทำความเข้าใจความหมายของความศักดิ์สิทธิ์ตามบริบทของแต่ละศาสนา ในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยอาศัยแนวคิดเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ (The Concept of the Sacred) ของ รูดอล์ฟ อ็อตโต (Rudolf Otto) และแนวคิดศาสนาเปรียบเทียบของ มีร์เซีย เอลียาเด (Mircea Eliade) เป็นกรอบในการศึกษา โดยพิจารณาประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) ความหมายและลักษณะของความศักดิ์สิทธิ์ (2) ที่มาของความศักดิ์สิทธิ์ (3) บุคคลหรือสิ่งที่ได้รับการยอมรับว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ (4) บทบาทและความสำคัญของความศักดิ์สิทธิ์ต่อชีวิตทาง

ศาสนา (5) ความสัมพันธ์ระหว่างความศักดิ์สิทธิ์กับความรอดหรือเป้าหมายสูงสุดทางศาสนา จากนั้นจึงเปรียบเทียบข้อมูลตามหลักการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ เพื่อวิเคราะห์ความเหมือน ความแตกต่าง และลักษณะเฉพาะของความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์ สรุปผล และเสนอข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูล เพื่อสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก พร้อมทั้งนำเสนอข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต และการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านศาสนาเปรียบเทียบเพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเพื่อเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ระหว่างพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก สรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากศาสนาเทวนิยมโดยทั่วไป คือ พระพุทธศาสนาเถรวาทได้เน้นการอธิบายความศักดิ์สิทธิ์ผ่านอำนาจเหนือธรรมชาติหรือการดลบันดาลของพระผู้เป็นเจ้า หากแต่ให้ความสำคัญกับธรรมะ ในฐานะความจริงตามธรรมชาติที่สามารถเข้าถึงได้ด้วยการศึกษา ปฏิบัติ และการพัฒนาจิตใจของมนุษย์เอง ดังนั้น ความศักดิ์สิทธิ์ในบริบทพระพุทธศาสนาจึงมิใช่สิ่งที่อยู่นอกตัวมนุษย์ แต่เป็นคุณค่าที่เกิดจากการเข้าถึงความจริง ความดีงาม และการดับทุกข์ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา อย่างไรก็ตาม เมื่อพระพุทธศาสนาเถรวาทได้เผยแผ่และดำรงอยู่ในบริบทสังคมไทย แนวคิดเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ได้ถูกตีความและขยายความให้มีมิติที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งในเชิงหลักธรรมและในเชิงวัฒนธรรมความเชื่อของประชาชน โดยสามารถอธิบายได้อย่างน้อย 3 มิติสำคัญ ดังนี้

1. ความศักดิ์สิทธิ์ในเชิงปฏิบัติธรรมและศีล หมายถึง ความศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดจากการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนอย่างเคร่งครัด เช่น การรักษาศีล การเจริญสมาธิภาวนา และการพัฒนาปัญญา ผู้ที่สามารถควบคุมกาย วาจา ใจ ให้ตั้งอยู่ในความดีงาม ย่อมได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีบุญบารมี หรือ ความบริสุทธิ์ ซึ่งถือเป็นรูปแบบของความศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง มิใช่เกิดจากอำนาจภายนอก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ขุ.ป. (ไทย); 31/40-41/60-62) มิติทั้ง 3 ประการ คือ การรักษาศีล การฝึกปฏิบัติกรรมฐาน และการเจริญพรหมวิหาร จึงสะท้อนให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะ “ภายใน” กล่าวคือ เป็นพลังที่เกิดจากการพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบผ่านการขัดเกลากาย วาจา และใจ มิได้อาศัยอำนาจเหนือธรรมชาติหรือปาฏิหาริย์ภายนอกเป็นหลัก หากแต่เป็นผลของการฝึกฝนจิตใจให้บริสุทธิ์ มั่นคง และเปี่ยมด้วยคุณธรรม ความศักดิ์สิทธิ์ในความหมายนี้จึงเป็นกระบวนการของการยกระดับมนุษย์จากสภาวะที่ถูกครอบงำด้วยกิเลส ไปสู่สภาวะแห่งความสงบเย็นและปัญญา ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความน่าเลื่อมใส เคารพศรัทธา และเป็นที่พึ่งทางใจแก่ผู้อื่นได้อย่างแท้จริง อันเป็นแก่นแท้ของความศักดิ์สิทธิ์ตามแนวคิดพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เน้นการพึ่งตนเองและการพัฒนาจิตภายในเป็นสำคัญ

2. ความศักดิ์สิทธิ์จากพระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งถือเป็นสิ่งที่สูงสุดที่สุดในพระพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) พระพุทธเจ้าในฐานะผู้ตรัสรู้ชอบโดยพระองค์เอง พระธรรมในฐานะความจริงอันสูงสุด และพระสงฆ์ในฐานะผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ล้วนเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาและความเคารพของพุทธศาสนิกชน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ขุ.ข.อ. (ไทย); 1/19-21) ความศักดิ์สิทธิ์ในมิตินี้จึงเป็นความศักดิ์สิทธิ์เชิงสัญลักษณ์และคุณค่าทางจิตใจ ที่ก่อให้เกิดความ

มั่นคงทางศรัทธาและเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตวิญญาณของผู้คนในสังคม จะเห็นได้ว่า พระรัตนตรัย เป็นจุดศูนย์กลางของศรัทธาในเถรวาทมาแต่โบราณ การถือเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งเรียกว่า “สรณคมน์” ซึ่งเป็นฐานสำคัญของความศรัทธาในระดับเทววิทยาพุทธ ดังนั้น ในมิตินี้ ความศรัทธาคือความสูงสุดของพระรัตนตรัยที่มอบทั้งความสงบ ความมั่นคงทางใจ และความหมายแห่งชีวิตแก่ผู้ศรัทธา

3. ความศรัทธาแบบคติความเชื่อพื้นบ้าน ซึ่งเกิดจากการผสมผสานระหว่างพระพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่น เช่น ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระเครื่อง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคล และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ความศรัทธาในลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและจิตวิทยาของชาวบ้าน ซึ่งมักต้องการที่พึ่งทางใจในเชิงรูปธรรมควบคู่ไปกับหลักธรรมเชิงนามธรรม ในอภินายกปริตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ที.ปา. (ไทย); 11/275-284/169-178) ได้กล่าวถึงท้าวจากุโลกบาลทั้ง 4 ที่พระอินทร์ ทรงมีเทวะพระบัญชาให้ลงมาทำหน้าที่เฝ้ารักษาประตูสวรรค์ในทิศทั้ง 4 เพื่อป้องกันมิให้พวกอสูรมารบกวน นอกจากความศรัทธาแบบเถรวาทตามพระไตรปิฎกแล้ว ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในไทยยังได้รับอิทธิพลจากคติพื้นบ้าน เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน เจ้าพ่อเจ้าแม่ และเทวดา ผู้คุ้มครอง การผสมผสานนี้เรียกว่า พระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน หรือพุทธแบบไทย เช่น 1) ผีและเจ้าที่ เชื่อว่าผีบ้านผีเรือนและเจ้าที่สามารถคุ้มครองพื้นที่ ชุมชน และครอบครัว หากประกอบพิธีเช่นไหว้ตามประเพณี 2) เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีความเชื่อว่าเทวดาหรือรุกขเทวดาสถิตในต้นไม้ใหญ่ ศาลพระภูมิ หรือสถานที่ใดที่ได้รับการเคารพ ความศรัทธาในคตินี้เกี่ยวกับการคุ้มครอง-ลงโทษ-ให้โชคลาภ 3) การผสมกับพุทธแบบเถรวาท แม้หลักธรรมเถรวาทไม่เน้นความเชื่อนี้ แต่สังคมไทยกลับผนวกเข้ากับพิธีกรรมพุทธ เช่น ทำบุญไหว้พระพร้อมบูชาเจ้าที่ อิทธิฐานขอพรพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ท้องถิ่น ใช้เครื่องราง เช่น ผ้ายันต์ ตะกรุด พระเครื่อง แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า ความศรัทธาแบบชาวบ้านช่วยสร้างพลังทางใจ และความมั่นคงในชีวิตประจำวัน (Tambiah, 1976)

ในเชิงหลักธรรม พระพุทธศาสนาเถรวาทเน้นหลักเหตุและผลตามกฎแห่งกรรมและปัจจุสมุปบาท ซึ่งอธิบายความเป็นไปของสรรพสิ่งอย่างเป็นระบบเหตุปัจจัย (พระธรรมปิฎก, 2539) อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ ความศรัทธาถูกตีความผ่านแนวคิดเรื่องบุญและบาป ซึ่งสัมพันธ์กับการยกย่องบุคคล สถานที่ วัตถุ และพิธีกรรมทางศาสนาให้มีสถานะพิเศษในสังคม นอกจากนี้ ความเชื่อดังกล่าวยังส่งผลต่อพฤติกรรมทางศีลธรรม เช่น การทำบุญและการปฏิบัติธรรม (พระมหาบุญชู ญาณสัมปนโน, 2545)

นอกจากนั้น ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในระดับหลักธรรมเชิงนามธรรมเท่านั้น หากแต่ปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมผ่านแหล่งความศรัทธา ที่มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมศรัทธา ความเชื่อ และวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชน แหล่งความศรัทธาเหล่านี้ประกอบด้วยสถานที่ บุคคล วัตถุ และประสบการณ์ทางศาสนา ซึ่งทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงมนุษย์เข้ากับพระรัตนตรัย และหลักธรรมคำสอน พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นพื้นที่ที่มนุษย์ให้ความหมายพิเศษเหนือกว่าพื้นที่ทั่วไป เนื่องจากเชื่อมโยงกับความจริงสูงสุดทางศาสนาและประสบการณ์เหนือโลกียะ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาอธิบายแหล่งความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้อย่างเหมาะสม โดยแหล่งเหล่านี้มิได้เป็นเพียงสถานที่ แต่เป็นศูนย์รวมความหมายทางจิตวิญญาณของสังคมพุทธ ดังนั้น แหล่งความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงมีความหลากหลาย ทั้งในรูปของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางประวัติศาสตร์ พระพุทธรูปสำคัญที่เป็นศูนย์รวมศรัทธา บุคคลผู้เป็นที่เคารพเลื่อมใส เช่น พระเถระหรือพระเกจิอาจารย์ ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระดับท้องถิ่น ซึ่งทั้งหมดนี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความต่อเนื่องของศรัทธา และหล่อหลอมอัตลักษณ์ทางศาสนาของชาวพุทธในสังคมไทยอย่างลึกซึ้ง (พระชลญาณมุนี, 2565) เช่น สังเวชนียสถานทั้ง 4 ตำบล เป็นต้น ซึ่งสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมิได้มีความสำคัญเพียงในฐานะพื้นที่ทางกายภาพหรือแหล่งประกอบ

พิธีกรรมเท่านั้น หากแต่ยังทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ ที่สื่อถึงหลักธรรม คำสอน และเป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรม กล่าวคือ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทำหน้าที่เชื่อมโยงโลกภายนอกกับโลกภายในของผู้ปฏิบัติ เป็นสื่อกลางที่กระตุ้นให้เกิดการระลึกถึงพระพุทธรูปเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ และนำไปสู่การพัฒนาจิตใจตามแนวทางแห่งศีล สมาธิ และปัญญา (Peter Harvey, 2013)

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ในเชิงวิชาการ พบว่า ความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีลักษณะเป็นดาบสองคม กล่าวคือ ในด้านหนึ่ง ความศักดิ์สิทธิ์ช่วยเสริมสร้างศรัทธาและความมั่นคงทางจิตใจ แต่ในอีกด้านหนึ่ง หากขาดการพิจารณาอย่างมีเหตุผล อาจนำไปสู่ความมกมาย การยึดติดในวัตถุมงคล หรือการแสวงหาผลประโยชน์จากศรัทธาของประชาชนได้ ดังนั้น การทำความเข้าใจความศักดิ์สิทธิ์อย่างถูกต้องตามหลักพุทธธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้สามารถใช้ความเชื่อดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจและคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม (ปิยนันท์ มาตรังสี, (2551)

ดังนั้น ความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมิใช่เพียงความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ หากแต่เป็นปรากฏการณ์ทางศาสนาและสังคมที่มีความซับซ้อน เกิดจากการผสมผสานระหว่างหลักธรรม ความเชื่อ และประสบการณ์ของผู้คน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิต ค่านิยม และอัตลักษณ์ของพุทธศาสนิกชนในสังคมร่วมสมัย ทั้งนี้ การเข้าใจความศักดิ์สิทธิ์อย่างลึกซึ้งและรอบด้าน จะช่วยให้สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกมีรากฐานอยู่บนพระเจ้าในฐานะองค์ศักดิ์สิทธิ์สูงสุด ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของความบริสุทธิ์ทั้งปวง (Catechism of the Catholic Church, 1997) โดยความศักดิ์สิทธิ์มิใช่เพียงคุณลักษณะของพระเจ้า แต่เป็นแก่นแท้ของพระองค์ และมนุษย์สามารถมีส่วนร่วมในความศักดิ์สิทธิ์นี้ผ่านพระเยซูคริสต์และพระจิตเจ้า (Rahner, 1982) ศีลศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการทำหน้าที่เป็นช่องทางแห่งพระพรพรทาน ซึ่งเชื่อมโยงความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าสู่ชีวิตมนุษย์ในทุกช่วงวัย (Catechism of the Catholic Church, 1997) ทำให้ความศักดิ์สิทธิ์มีลักษณะเป็นทั้งสถานะและกระบวนการทางจิตวิญญาณ แหล่งความศักดิ์สิทธิ์ยังรวมถึงพระแม่มารี นักบุญ โบสถ์ และวัตถุศักดิ์สิทธิ์ เช่น ไม้กางเขนและสายประคำ ซึ่งทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างพระเจ้ายกมนุษย์ (Schillebeeckx, 1963) พิธีกรรม เช่น พิธีมิสซาและศีลมหาสนิท เป็นศูนย์กลางของชีวิตคริสตชนทั้งในเชิงเทววิทยาและสังคม (Balthasar, 1986) ประสบการณ์ศักดิ์สิทธิ์ถูกตีความว่าเป็นพระพรหรือการแทรกแซงของพระเจ้า ซึ่งช่วยเสริมสร้างศรัทธาและความมั่นคงทางจิตวิญญาณของผู้ศรัทธา (Rahner, 1982) มีวิเคราะห์ประเด็นศึกษาดังนี้

ในด้านแนวคิดพื้นฐาน ความศักดิ์สิทธิ์ในคาทอลิกมีรากฐานจากพระเจ้าในฐานะองค์ศักดิ์สิทธิ์สูงสุด ซึ่งทรงเป็นแหล่งกำเนิดของความบริสุทธิ์และคุณธรรมทั้งปวง ความศักดิ์สิทธิ์มิได้เป็นเพียงคุณลักษณะหนึ่งของพระเจ้า แต่เป็นแก่นแท้ของพระองค์เอง และมนุษย์สามารถเข้าถึงความศักดิ์สิทธิ์นี้ได้ผ่านความสัมพันธ์กับพระเจ้า โดยเฉพาะผ่านพระเยซูคริสต์ซึ่งเป็นการสำแดงของพระเจ้าในโลก และผ่านพระจิตเจ้าที่ทรงทำงานในชีวิตของผู้ศรัทธาเพื่อยกระดับจิตใจสู่ความบริสุทธิ์ ดังนั้น ความศักดิ์สิทธิ์ในคาทอลิกจึงมีลักษณะเป็นทั้งสถานะเชิงเทววิทยา และ กระบวนการเชิงจิตวิญญาณ ที่มนุษย์สามารถมีส่วนร่วมได้

ในด้านโครงสร้างของความเชื่อ ศีลศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 7 ประการมีบทบาทสำคัญในฐานะ ช่องทางแห่งพระคุณ ที่ทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าถูกถ่ายทอดสู่มนุษย์อย่างเป็นรูปธรรม ศีลแต่ละประการครอบคลุมช่วงสำคัญของชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่การเกิด (ศีลล้างบาป) การเติบโตในความเชื่อ (ศีลกำลัง) การหล่อเลี้ยงชีวิตจิต (ศีลมหาสนิท) การกลับใจ (ศีลอภัยบาป) การเยียวยา (ศีลเจิมผู้ป่วย) การรับใช้ (ศีลบวช) และการสร้างครอบครัว (ศีลสมรส) ศีลเหล่านี้ไม่เพียงเป็นพิธีกรรมเชิงสัญลักษณ์ แต่ถูกเข้าใจว่าเป็นสัญลักษณ์ที่มีประสิทธิผล ที่สามารถมอบพระคุณแก่ผู้รับได้จริง จึงทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ในคาทอลิกมีมิติที่เป็นรูปธรรมและ

สัมผัสได้ (ศิริพจน์ สกุลทอง, 2546)

ในด้านแหล่งความศักดิ์สิทธิ์ พบว่าชุมชนคาทอลิกมีการรับรู้และสร้าง พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ โบสถ์ นักบุญ พระแม่มารีย์ รูปเคารพ และวัตถุศักดิ์สิทธิ์ เช่น ไม้กางเขน สายประคำ และเหรียญนักบุญ โบสถ์ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของพิธีกรรมและการประทับอยู่ของพระเจ้า ขณะที่นักบุญและพระแม่มารีย์ทำหน้าที่เป็นผู้วิงวอนแทนมนุษย์ต่อพระเจ้า ส่วนรูปเคารพและวัตถุศักดิ์สิทธิ์ทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง ที่ช่วยให้ผู้ศรัทธาเข้าถึงความศักดิ์สิทธิ์ได้ในชีวิตประจำวัน ความศักดิ์สิทธิ์จึงมีได้จำกัดอยู่ในพื้นที่ศาสนา แต่ขยายตัวเข้าสู่บ้านเรือน โรงเรียน และสังคมโดยรวม

ในด้านพิธีกรรม พิธีบูชามิสซาและศีลมหาสนิทถือเป็นศูนย์กลางของชีวิตคริสตชน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ผู้ศรัทธาเชื่อว่าได้พบกับพระเจ้าอย่างแท้จริง นอกจากนี้ พิธีกรรมอื่น ๆ เช่น พิธีแห่แม่พระ ศีลล้างบาป และศีลกำลัง ยังทำหน้าที่สร้างประสบการณ์ศักดิ์สิทธิ์ร่วมกันในชุมชน พิธีกรรมเหล่านี้มีบทบาททั้งในเชิงเทววิทยา คือเป็นช่องทางแห่งพระคุณ และในเชิงสังคมวัฒนธรรม คือเป็นกลไกในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียว ความทรงจำร่วม และอัตลักษณ์ของชุมชน

ในด้านประสบการณ์ศักดิ์สิทธิ์ ชุมชนคาทอลิกมีการตีความเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต เช่น การภวานา การหายจากโรค การรอดพ้นจากอันตราย หรือเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด ว่าเป็นพระพร หรือ การแทรกแซงของพระเจ้า ประสบการณ์เหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความศรัทธา ความหวัง และความมั่นคงทางจิตใจของผู้ศรัทธา อีกทั้งยังถูกถ่ายทอดในรูปแบบของเรื่องเล่าร่วมของชุมชน ซึ่งมีบทบาทในการธำรงรักษาความเชื่อจากรุ่นสู่รุ่น

ในด้านบทบาทต่อวิถีชีวิต พบว่าความศักดิ์สิทธิ์มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อโครงสร้างสังคมของชุมชนคาทอลิก โดยปรากฏในสามระดับสำคัญ ได้แก่ ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับสถาบัน ครอบครัวทำหน้าที่เป็นศาสนจักรย่อย ที่ปลูกฝังความเชื่อและคุณธรรมแก่สมาชิก ชุมชนทำหน้าที่เป็นพื้นที่แบ่งปันศรัทธา และสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมผ่านกิจกรรมศาสนา ขณะที่โบสถ์และโรงเรียนคาทอลิกทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดคำสอนและอบรมจริยธรรม ความศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงชีวิตส่วนบุคคลกับสังคมและศาสนาเข้าด้วยกัน

จะเห็นได้ว่า ความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกเป็นระบบความเชื่อที่มีลักษณะบูรณาการระหว่างมิติเทววิทยา พิธีกรรม สัญลักษณ์ และประสบการณ์ ความศักดิ์สิทธิ์มิได้ดำรงอยู่ในฐานะนามธรรม แต่เป็นวิถีชีวิต ที่แทรกซึมอยู่ในทุกมิติของการดำรงชีวิตของคริสตชน ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ส่งผลให้ชุมชนคาทอลิกสามารถรักษาอัตลักษณ์ ความเป็นหนึ่งเดียว และความมั่นคงทางจิตวิญญาณได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ดังนั้น ความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกเป็นระบบเทววิทยาที่มีโครงสร้างชัดเจน เชื่อมโยงพระเจ้า พิธีกรรม และชีวิตประจำวันของผู้ศรัทธาอย่างเป็นเอกภาพ

วัตถุประสงค์ที่ 3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่า ความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกมีความแตกต่างและความสอดคล้องใน 4 มิติหลัก ได้แก่ แนวคิดพื้นฐาน แหล่งที่มา พิธีกรรม และผลกระทบทางสังคม ในด้านแนวคิดพื้นฐาน พระพุทธศาสนาเน้นเหตุปัจจัยและการพัฒนาตนเองผ่านศีล สมาธิ ปัญญา (พระธรรมปิฎก, 2539) ขณะที่คาทอลิกเน้นพระเจ้าในฐานะแหล่งกำเนิดของความศักดิ์สิทธิ์ และมนุษย์เข้าถึงได้ผ่านความศรัทธาและพระหรรษทาน (Catechism of the Catholic Church, 1997) ในด้านแหล่งที่มา พระพุทธศาสนาเถรวาทมีลักษณะกระจายและผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น (Tambiah, 1976) ขณะที่คาทอลิกมีลักษณะรวมศูนย์อยู่ที่พระเจ้าและศาสนจักร (Rahner, 1982) ในด้านพิธีกรรม พระพุทธศาสนาเน้นความยึดหยุ่นและการพัฒนาจิตใจผ่านการปฏิบัติ ส่วนคาทอลิกมีพิธีกรรมที่เป็นแบบแผนและเป็นสากล (Balthasar, 1986) ในด้านผลกระทบต่อสังคม พระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอกผ่านคุณธรรมของปัจเจกบุคคล ขณะที่คาทอลิกเน้นการกำกับจากภายนอกผ่านศาสนจักร

(Gombrich, 1988) มีวิเคราะห์ประเด็นศึกษาดังนี้

ในประเด็นแรกคือ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ พบว่า พุทธศาสนาเถรวาทมีลักษณะเป็นระบบความคิดที่อธิบายความศักดิ์สิทธิ์ผ่านหลักเหตุ-ปัจจัย โดยเน้นบทบาทของมนุษย์ในการพัฒนาตนเองผ่านการปฏิบัติธรรม ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ความศักดิ์สิทธิ์จึงมิใช่สิ่งที่มีอยู่โดยกำเนิดหรือถูกประทานจากสิ่งภายนอก หากแต่เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการฝึกฝนและการสั่งสมคุณงามความดี ซึ่งสอดคล้องกับหลักบุญ-กรรมที่เน้นความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคลต่อการกระทำของตน ในทางตรงกันข้าม ศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อในพระเจ้า ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดสูงสุดของความศักดิ์สิทธิ์ มนุษย์ไม่สามารถสร้างความศักดิ์สิทธิ์ขึ้นได้ด้วยตนเอง แต่สามารถเข้าถึงได้ผ่านความศรัทธา การไถ่บาป และพระพรทานจากพระเจ้า โดยมีพระเยซูคริสต์เป็นศูนย์กลางของความรอด แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของศาสนาเทวนิยมที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า

ในประเด็นที่สองคือ แหล่งที่มาของความศักดิ์สิทธิ์ พบว่า พุทธศาสนาเถรวาทมีลักษณะของแหล่งความศักดิ์สิทธิ์ที่หลากหลายและกระจายตัว กล่าวคือ นอกจากจะมาจากการปฏิบัติของปัจเจกบุคคลแล้ว ยังรวมถึงพระรัตนตรัยและความเชื่อพื้นบ้าน เช่น ผี เทวดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างหลักธรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ในขณะที่ศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกมีแหล่งที่มาของความศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะรวมศูนย์ โดยมีพระเจ้าเป็นศูนย์กลาง และมีพระเยซูคริสต์ ศาสนจักร ตลอดจนพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์เป็นกลไกในการถ่ายทอดความศักดิ์สิทธิ์สู่มนุษย์ ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเป็นระบบและโครงสร้างของศาสนาในเชิงสถาบันที่ชัดเจน

ในประเด็นที่สามคือ รูปแบบพิธีกรรมและการแสดงออกของความศักดิ์สิทธิ์ พบว่า พิธีกรรมในพุทธศาสนาเถรวาทมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย โดยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทของผู้ปฏิบัติและสังคม เช่น การสวดมนต์ การนั่งสมาธิ การทำบุญ หรือแม้แต่พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อพื้นบ้าน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาจิตใจและสร้างความเป็นสิริมงคลในชีวิต ในทางตรงกันข้าม พิธีกรรมของศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกมีลักษณะเป็นแบบแผนที่ชัดเจนและเป็นสากล เช่น พิธีมิสซาและศีลศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์ของศาสนจักรอย่างเคร่งครัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ศรัทธาได้รับพระพรพรทานและเสริมสร้างความสัมพันธ์กับพระเจ้า

ในประเด็นที่สี่คือ ผลกระทบต่อสังคมและวิถีชีวิต พบว่า ความศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนาเถรวาทมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาจริยธรรมและจิตใจของปัจเจกบุคคล โดยเน้นการควบคุมตนเองและการสร้างความสงบจากภายใน ซึ่งส่งผลต่อสังคมในลักษณะจาก “ภายในสู่ภายนอก” กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีคุณธรรมสังคมโดยรวมก็จะเกิดความสงบและสมดุล ในขณะที่ศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกมีบทบาทผ่านโครงสร้างของศาสนจักร ซึ่งทำหน้าที่กำหนดกรอบทางศีลธรรมและแนวทางการดำเนินชีวิตของศาสนิกชน ส่งผลให้เกิดการจัดระเบียบสังคมในลักษณะจาก “ภายนอกสู่ภายใน” กล่าวคือ สถาบันศาสนามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและค่านิยมของบุคคลในสังคม

จากการวิเคราะห์ทั้ง 4 ประเด็น สามารถสังเคราะห์ได้ว่า ความแตกต่างของแนวคิดเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ระหว่างพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกสามารถอธิบายได้ผ่านกรอบแนวคิดสำคัญ 2 ประการ คือ การพึ่งตนเอง และการพึ่งพระเจ้า โดยพุทธศาสนาเถรวาทเน้นให้มนุษย์เป็นผู้สร้างและพัฒนาความศักดิ์สิทธิ์ด้วยตนเองผ่านการปฏิบัติ ขณะที่ศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกเน้นการรับความศักดิ์สิทธิ์จากพระเจ้า ผ่านความศรัทธาและพิธีกรรม อย่างไรก็ตาม แม้ทั้งสองศาสนาจะมีความแตกต่างในเชิงโครงสร้างแนวคิด และวิธีการเข้าถึงความศักดิ์สิทธิ์ แต่ทั้งสองต่างก็มีบทบาทร่วมกันในการส่งเสริมคุณค่าทางจริยธรรม เช่น ความเมตตา ความเสียสละ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิตใน

สังคม

นอกจากนี้ ยังสามารถกล่าวได้ว่า ความศักดิ์สิทธิ์ในทั้งสองศาสนาไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดเชิงนามธรรม แต่เป็นกลไกสำคัญที่มีอิทธิพลต่อโลกทัศน์ พฤติกรรม และวิถีชีวิตของมนุษย์ โดยมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ดังนั้น ได้แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของความหมายและบทบาทของความศักดิ์สิทธิ์ในสองศาสนาใหญ่ของโลก ซึ่งแม้จะมีความแตกต่างในเชิงแนวคิด แต่ก็มีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ และสร้างสังคมที่มีความสงบสุขอย่างยั่งยืน ดังนั้น ความแตกต่างของทั้งสองศาสนาสะท้อนกรอบคิดสำคัญ คือ “การพึ่งตนเอง” ในพระพุทธศาสนา และ “การพึ่งพระเจ้า” ในศาสนาคริสต์ อย่างไรก็ตาม ทั้งสองศาสนาต่างมุ่งส่งเสริมคุณค่าทางจริยธรรม เช่น ความเมตตา การเสียสละ และสันติภาพร่วมกัน ดังตารางเปรียบเทียบต่อไปนี้

ตารางการเปรียบเทียบผลกระทบของความศักดิ์สิทธิ์ต่อสังคมและวิถีชีวิต

ประเด็นเปรียบเทียบ	พุทธศาสนาเถรวาท	ศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก
แหล่งอิทธิพลหลัก	การพัฒนาตนและกฎแห่งกรรม	พระเจ้าและศาสนจักร
ด้านจริยธรรม	ควบคุมตนเองผ่านศีล	ยึดหลักคำสอนของพระเจ้า
ด้านจิตใจ	สงบภายในจากการปฏิบัติ	มั่นคงจากศรัทธา
ด้านสังคม	สร้างความสามัคคีผ่านประเพณี	สร้างชุมชนผ่านศาสนจักร
ด้านเศรษฐกิจ/วัฒนธรรม	เกิดกิจกรรมทางศาสนาและความเชื่อ	เกิดกิจกรรมทางศาสนาและการสงเคราะห์
ลักษณะผลกระทบ	ภายใน → ภายนอก	ภายนอก → ภายใน

จากตารางเปรียบเทียบข้างต้น ทำให้เห็นว่า บทบาทของมนุษย์ต่อความศักดิ์สิทธิ์ พุทธศาสนาเถรวาทเน้นให้มนุษย์เป็น “ผู้กระทำ” และ “ผู้สร้าง” ความศักดิ์สิทธิ์ผ่านการปฏิบัติของตนเอง กล่าวคือ มนุษย์มีบทบาทเชิงรุกในการพัฒนาตน ในทางตรงกันข้าม ศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกเน้นให้มนุษย์เป็น “ผู้รับ” ความศักดิ์สิทธิ์จากพระเจ้า แม้ว่าจะต้องมีความศรัทธาและการปฏิบัติตามหลักคำสอน แต่แก่นสำคัญยังคงอยู่ที่พระประสงค์ของพระเจ้า และในด้านผลกระทบต่อสังคมและวิถีชีวิต พบว่า ความศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนาเถรวาทมีอิทธิพลต่อการพัฒนาจริยธรรมและจิตใจของปัจเจกบุคคล ซึ่งส่งผลต่อสังคมในลักษณะจากภายในสู่ภายนอก กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีคุณธรรม สังคมโดยรวมก็จะมีคุณสมบัติสงบเรียบร้อย ในขณะที่ศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกมีอิทธิพลผ่านโครงสร้างของศาสนจักร ซึ่งทำหน้าที่กำหนดกรอบทางศีลธรรมและกิจกรรมทางสังคม ทำให้เกิดการจัดระเบียบสังคมในลักษณะ “จากภายนอกสู่ภายใน” กล่าวคือ สถาบันศาสนามีบทบาทในการหล่อหลอมพฤติกรรมของบุคคล

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนาเถรวาทมีลักษณะเป็นความศักดิ์สิทธิ์เชิงกระบวนการ กล่าวคือ เกิดจากการปฏิบัติของมนุษย์ตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา ภายใต้กฎแห่งกรรม ความศักดิ์สิทธิ์จึงมิใช่สิ่งที่มีอยู่โดยอำนาจเหนือธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลของการสั่งสมคุณงามความดีและการพัฒนาจิตใจ นอกจากนี้ ยังพบว่าความศักดิ์สิทธิ์ในบริบทสังคมไทยมีลักษณะผสมผสานกับความเชื่อพื้นบ้าน เช่น การบูชาพระเกจิอาจารย์ เครื่องราง และพิธีกรรมท้องถิ่น ซึ่งทำให้ความศักดิ์สิทธิ์มีมิติทั้งทางศาสนาและวัฒนธรรม ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานของ Stanley Jeyaraja Tambiah (Tambiah, Stanley, 1976) ที่อธิบายว่าพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะผสมผสานระหว่างหลักคำสอนดั้งเดิมกับความเชื่อพื้นบ้าน (syncretism) และยังสอดคล้องกับ Richard F.

Gombrich (Gombrich, Richard, 1988) ที่ชี้ว่าความศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่ในหลักธรรมเชิงปรัชญา แต่ปรากฏผ่านพิธีกรรมและวิถีชีวิตของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

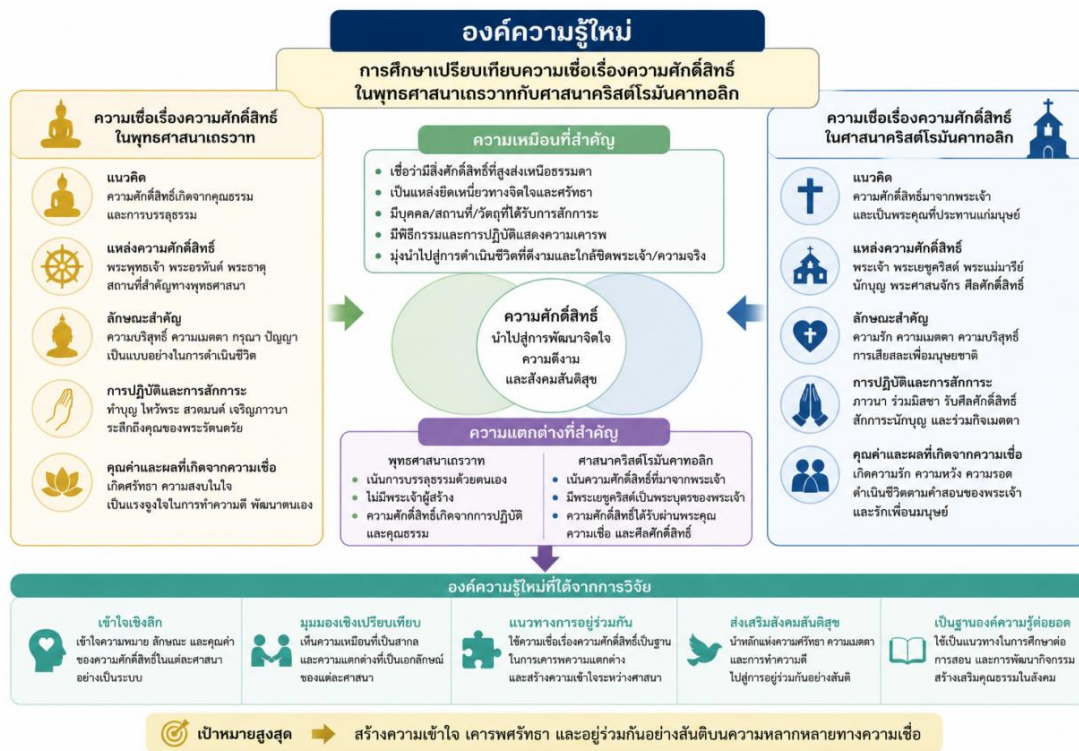
วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกมีลักษณะเป็นความศักดิ์สิทธิ์จากพระเจ้า โดยพระเจ้าทรงเป็นแหล่งกำเนิดของความศักดิ์สิทธิ์ทั้งหมด และมนุษย์สามารถเข้าถึงได้ผ่านพระเยซูคริสต์ ศักดิ์สิทธิ์ และพระพรหมทาน ความศักดิ์สิทธิ์จึงถูกถ่ายทอดผ่านโครงสร้างของพระศาสนจักร เช่น พิธีมิสซา ศีลมหาสนิท และการวิงวอนนักบุญ อีกทั้งยังปรากฏในรูปแบบของวัตถุศักดิ์สิทธิ์และการภาวนาในชีวิตประจำวัน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับคำสอนใน Catechism of the Catholic Church (Catechism of the Catholic Church, 1997) ที่นิยามศักดิ์สิทธิ์ว่าเป็นเครื่องหมายที่มีประสิทธิผลของพระคุณ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Rudolf Otto (Otto, Rudolf, 1958) ที่อธิบายว่าประสบการณ์ศักดิ์สิทธิ์เป็นการเผชิญกับความจริงเหนือธรรมชาติ (the numinous) ซึ่งก่อให้เกิดทั้งความยำเกรงและความดึงดูดในพระเจ้า

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ความศักดิ์สิทธิ์ในทั้งสองศาสนามีทั้งความแตกต่างเชิงโครงสร้างและความเหมือนเชิงหน้าที่ กล่าวคือ พุทธศาสนาเน้นความศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดจากการพัฒนาตนและกฎธรรมชาติ ขณะที่คาทอลิกเน้นความศักดิ์สิทธิ์ที่มาจากพระเจ้าและพระพรหมทาน อย่างไรก็ตาม ทั้งสองศาสนามีบทบาทคล้ายคลึงกันในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ กำหนดกรอบศีลธรรม และเสริมสร้างความเป็นชุมชนผ่านพิธีกรรมและความเชื่อร่วม ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Émile Durkheim ที่เสนอว่าศาสนาทำหน้าที่สร้างความเป็นปึกแผ่นของสังคมผ่านสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพิธีกรรม และยังสอดคล้องกับ Clifford Geertz (Geertz, Clifford, 1973) ที่มองว่าศาสนาเป็นระบบสัญลักษณ์ที่ให้ความหมายแก่ชีวิตและสร้างระเบียบทางสังคม

จะเห็นได้ว่า ความศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกแม้จะมีรากฐานต่างกันเชิงปรัชญาและเทววิทยา แต่กลับมีบทบาทร่วมกันในฐานะกลไกสร้างความหมาย และ เครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของมนุษย์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าศาสนาไม่เพียงเป็นระบบความเชื่อ แต่ยังเป็นโครงสร้างสำคัญที่หล่อหลอมวิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์ในทุกวัฒนธรรม

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาและเปรียบเทียบบัณฑิตในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ที่สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการเกี่ยวกับความเป็นบัณฑิตในมิติทางศาสนา และจิตวิญญาณได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ดังภาพต่อไปนี้

จากภาพองค์ความรู้ใหม่ สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

การศึกษานี้ทำให้เกิดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ในทั้งพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก โดยพบว่า ทั้งสองศาสนามีจุดร่วม คือ เชื้อในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และมีบทบาทสำคัญในการนำพามนุษย์ไปสู่ความดี ความสงบ และการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่า ขณะเดียวกันก็มีความแตกต่าง อย่างชัดเจน กล่าวคือ พุทธศาสนาเถรวาทเน้นความศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดจากการปฏิบัติและการพัฒนาตนเองตามหลักธรรม ขณะที่ศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกเน้นความศักดิ์สิทธิ์ที่มาจากพระเจ้าและความศรัทธาในพระองค์

จากการเปรียบเทียบดังกล่าว ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญ คือ (1) ความเข้าใจเชิงลึกในแต่ละศาสนาอย่างเป็นระบบ (2) มุมมองเชิงเปรียบเทียบที่เห็นทั้งความเหมือนและความแตกต่าง (3) แนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของความเข้าใจและเคารพความหลากหลายทางความเชื่อ (4) การส่งเสริมสังคมแห่งสันติสุขผ่านคุณค่าทางศาสนา เช่น ความเมตตา ความรัก และความดีงาม โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จะเห็นได้ว่า องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยนี้ คือ กรอบแนวคิดบัณฑิตเชิงบูรณาการ ที่มองบัณฑิตในฐานะผู้พัฒนาตนทั้งภายในและภายนอก มีปัญญา คุณธรรม และบทบาททางสังคม พร้อมมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุดทางจิตวิญญาณ อันสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนามนุษย์และสังคมในบริบทปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

สรุป

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมีทั้งความแตกต่างและความสอดคล้องกันในหลายมิติ พระพุทธศาสนาเถรวาทมองความศักดิ์สิทธิ์ว่าเกิดจากการพัฒนาตนเองผ่านการปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา ภายใต้กฎแห่งกรรมและเหตุปัจจัย ขณะที่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมองว่าความศักดิ์สิทธิ์มีที่มาจากพระเจ้า และมนุษย์สามารถเข้าถึงได้ผ่านพระเยซูคริสต์ พระหรรษทาน และศีลศักดิ์สิทธิ์ ทั้งสองศาสนามีแหล่งความศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรม และสัญลักษณ์ทางศาสนาที่ช่วยสร้างศรัทธาและความมั่นคงทางจิตใจแก่ผู้ศรัทธา แม้พระพุทธศาสนาจะเน้นการพึ่งตนเอง ส่วนคริสต์ศาสนาจะเน้นการพึ่งพระเจ้า แต่ทั้งสองศาสนาล้วนมุ่งส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ความเมตตา การเสียสละ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้ ความศักดิ์สิทธิ์ยังมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมวิถีชีวิต อัตลักษณ์ และความเป็นชุมชนของศาสนิกชน อันสะท้อนให้เห็นว่าศาสนาเป็นทั้งแหล่งความหมายทางจิตวิญญาณและกลไกสำคัญในการสร้างความสงบสุขแก่บุคคลและสังคมโดยรวม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ควรมีการศึกษาความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเชิงเปรียบเทียบที่กว้างขึ้น ควรศึกษาความศักดิ์สิทธิ์ในบริบทสังคมร่วมสมัย เช่น สื่อออนไลน์ หรือวัฒนธรรมสมัยนิยม ควรใช้แนวทางสหวิทยาการ เช่น มานุษยวิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยา เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

2.1 ควรศึกษาความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาอื่น หรือแม้แต่ในกายย่อยภายในศาสนาเดียวกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจเชิงเปรียบเทียบที่กว้างขวางและรอบด้านยิ่งขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษาว่าความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์มีการปรับเปลี่ยนอย่างไรในยุคปัจจุบัน เช่น ในสื่อดิจิทัล วัฒนธรรมสมัยนิยม หรือสังคมเมือง เพื่อสะท้อนพลวัตของความเชื่อที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

2.3 การศึกษาความศักดิ์สิทธิ์ควรบูรณาการศาสตร์อื่น ๆ เช่น มานุษยวิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยา เพื่อให้สามารถอธิบายทั้งมิติทางความเชื่อ พฤติกรรม และโครงสร้างสังคมได้อย่างลึกซึ้งและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- ประจวบ พันธุ์ไพร. (2550). *การพัฒนาของศาสนาคริสต์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงธรรม.
- ประจวบ พันธุ์ไพร. (2552). *พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนาเถรวาท*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยนันท์ มาตรังสี. (2551). *พิธีกรรมไทยพุทธ: การศึกษาทางมานุษยวิทยา*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระชลญาณมุนี. (2565). ปรากฎการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบัน. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*. 8(1): 179-198.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2539). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: บริษัทอาร์ เอส พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.

- พระพุทธโฆส. (2517). *วิสุทธิมรรค เล่ม 1*. แปลโดย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญชู ญาณสัมปนโน. (2545). *อรหันตสาวกองค์พระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิมล แสงทอง. (2561). *การอยู่ร่วมกันของชุมชนพหุศาสนาในจังหวัดเพชรบูรณ์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- ศิริพจน์ สุกุลทอง. (2546). *กระบวนการสืบทอดจากสื่อสัญลักษณ์ทางพิธีกรรม 'ศีลศักดิ์สิทธิ์ 7 ประการ'*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สมพงษ์ ปราบริปู. (2556). *ศาสนาเปรียบเทียบในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2568). *รายงานสถิติรายปี ประเทศไทย พ.ศ. 2568*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สุชาติ วงศ์ทอง. (2557). *วัฒนธรรมพุทธและการปรับตัวในสังคมเพชรบูรณ์*. เพชรบูรณ์: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์.
- Balthasar, H. (1986). *Prayer*. San Francisco: Ignatius Press.
- Catechism of the Catholic Church. (1997). Vatican City: Libreria Editrice Vaticana.
- Eliade, M. (1959). *The Sacred and the Profane*. New York: Harcourt Brace.
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Gombrich, Richard. (1988). *Theravada Buddhism*. London: Routledge.
- Harvey, P. (2013). *An Introduction to Buddhism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Otto, R. (1950). *The Idea of the Holy*. trans. John W. Harvey, London: Oxford University Press.
- Otto, R. (1958). *The Idea of the Holy*. Oxford: Oxford University Press.
- Rahner, K. (1982). *Foundations of Christian Faith*. New York: Crossroad.
- Schillebeeckx, E. (1963). *Christ the Sacrament of the Encounter with God*. New York: Sheed and Ward.
- Tambiah, S. J. (1976). *World Conqueror and World Renouncer*. Cambridge: Cambridge University Press.